

# การเรียนรู้แบบ “สอนน้อยเรียนมาก” ในศตวรรษที่ ๒๑ กับการเรียนรู้เชิงพุทธ\* “Teach Less Learn More” Learning in The 21<sup>st</sup> Century and Buddhist Learning

ธีรตา ขำนอง\*\*

Thirata Khamnong

สถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัว มหาวิทยาลัยมหิดล, ประเทศไทย

National Institute for Child and Family Development

Mahidol University, Thailand

Email : thirata.kha@gmail.com

Received : October 5, 2017

Revised : February 9, 2019

Accepted : March 9, 2019

## บทคัดย่อ

แนวคิด หลักการและกระบวนการเรียนรู้วิธีการสอนน้อยเรียนมาก (Teach Less Learn More-TLLM) คือ การสอนเท่าที่จำเป็น ครูมีหน้าที่เพียงการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ได้ด้วยตัวเอง คอยสังเกตพฤติกรรมเด็กเป็นรายบุคคล อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ จัดสภาพการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนตื่นตัว และเตรียมตัวเรียนตลอดเวลา เป็นการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (Student Center) ทฤษฎีที่สนับสนุนแนวคิดสอนน้อยเรียนมาก คือ ทฤษฎีการสร้างความรู้ (Constructivist Theory)

การเรียนรู้เชิงพุทธที่สอดคล้องกับวิธีการสอนน้อยเรียนมาก คือ กระบวนการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาตนเองอยู่ ๓ ประการ คือ ปรียัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธ รวมทั้ง ไตรสิกขา สุตะ สังวร สัจฉริยะ องค์ประกอบที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ กัลยาณมิตร ปรโตโฆสะ โยนิโสมนสิการ และ มรรคมืองค์ ๘ สอนน้อยของพระพุทธองค์ ทรงสอนเท่าที่จำเป็น และสอนแตกต่างกันไปตามอุปนิสัยของผู้ฟัง และเพื่อให้ผู้ฟังเรียนรู้ด้วยการฝึกฝน ปฏิบัติด้วยตนเอง เรียนรู้จากประสบการณ์ หรือ สถานการณ์ที่พระองค์ได้ออกแบบการเรียนรู้ไว้ให้ ผู้เรียนจึงต้องเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างมาก ดังนั้น กระบวนการเรียนรู้แบบ “สอนน้อย เรียนมาก” จึงคล้ายคลึงกับการเรียนรู้เชิงพุทธ ที่เน้นความสำคัญที่ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Student Center) ตรงกับการเรียนแบบ “วิปัสสนาธุระ”

**คำสำคัญ :** สอนน้อยเรียนมาก, การเรียนรู้เชิงพุทธ

---

\* บทความนี้พัฒนาจากส่วนหนึ่งสารนิพนธ์ของ ธีรตา ขำนอง เรื่อง การศึกษาความสอดคล้องของกระบวนการเรียนรู้แบบ “สอนน้อย เรียนมาก” กับการเรียนรู้เชิงพุทธ. **หลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘.** อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ ผศ.ดร.วุฒินันท์ กันทะเตียน

\*\* นางธีรตา ขำนอง Mrs.Thirata Khamnong

## Abstract

The principles and the learning process of TLLM is to teach as it is necessary. The teachers are of the duties only to design the pattern of learning activities in order to help the learners to learn and know by themselves, to observe each student's behavior and to facilitate learning, as well as to set up learning environment for motivating and encouraging the learners to be ready for learning at all time. It is the process of student-centered learning. The Theory which supports the TLLM viewpoint is the theory of constructing knowledge (Constructivist Theory).

Buddhist learning process consistent to TLLM is the learning for self-development including 3 aspects, namely:- Pariyatti, Patipatti and Pativedha and Tisikkhā Suta Saṁavara Saṁyama. The relating components are Kalayanamitta, Paratoghosa, Yonisomanasikāra and the Noble Eightfold Path (Magga). In the Buddha's teaching, He taught as it is necessary, but not every matter known by Him. This point is in compliance with the principle of Teach Less Learn More (TLLM). The Buddha used different methods of teaching according to the listeners' conducts so they can learn and know by themselves, learn and know from their experiences or conditions of which were governing set up or given by the Buddha. Thus, the learners must learn much by themselves. Therefore, TLLM learning process likeness to Buddhist learning process is the process underlining the importance of the student-centered approach which is comparable to the educational process of "Vipassāñadhura".

**Keyword :** Teach Less Learn More, Buddhist Learning

## บทนำ

การเรียนการสอนในปัจจุบันที่มีความรู้ ข้อมูล ข่าวสารมากมาย ทำให้การสอนของครูในชั้นเรียนที่เด็กเป็นผู้ฟัง ครูเป็นผู้บรรยายเพียงอย่างเดียวอาจไม่เพียงพอแล้ว การสอนที่ดีครูจึงต้องสอนให้เด็กรู้จักที่จะค้นคว้า ต่อยอดความรู้ให้งอกเงยได้ในความรู้ที่ไม่ได้สอน จึงเป็นที่มาของการสอนเท่าที่จำเป็นไม่ต้องมาก แต่ให้เด็กเรียนรู้ด้วยตนเองให้มาก ที่เรียกว่า “สอนน้อยเรียนมาก” (Teach Less Learn More-TLLM) ซึ่งเป็นทักษะเพื่อการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ ๒๑ (21<sup>st</sup> Century Skills) โดยถือกำเนิดครั้งแรกในประเทศสิงคโปร์ ปี ๒๕๔๘ และเป็นนโยบายหนึ่งของวิสัยทัศน์การพัฒนาศึกษาของประเทศ

สิงคโปร์<sup>๑</sup> ทั้งนี้ทั้งครูและผู้บริหารก็มองเห็นปัญหาว่าการสอนที่เน้นการเรียนรู้ในห้องเรียน และวัดผลความสามารถของเด็กโดยอาศัย “คะแนนสอบ” เป็นหลัก (การตี เลี้ยวไฟโรจน์, ๒๕๕๕) ทำให้เด็กเกิดความเครียด และมีการแข่งขันกันสูง จึงได้พยายามลดหลักสูตรลงไปราว ๑๐-๒๐ เปอร์เซ็นต์ เพื่อให้เด็กได้รับแรงกดดันน้อยลงจากการเรียนในห้องเรียนที่ครูยึดเยียดให้ กลายเป็นเด็กที่มีพื้นที่ความคิดที่จะไปสำรวจค้นคว้า แสวงหาสิ่งที่ท้าทายตามความสนใจของตัวเองได้มากขึ้น และยังเพิ่มพื้นที่ความคิดให้ครูมากขึ้น ในการออกแบบการเรียนรู้ที่ดีให้กับเด็ก แลกเปลี่ยนกับเพื่อนครูมากขึ้น อันเป็นการเพิ่มคุณภาพทั้งเด็กและครู<sup>๒</sup> ในปี ๒๕๕๘ รัฐบาลไทยจึงได้ริเริ่มให้มีนโยบายนำการเรียนรู้แบบ “สอนน้อยเรียนมาก” มาปรับใช้ นำร่องโรงเรียนต่างๆ และใช้ชื่อเรียกว่า “ลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้” เพื่อปรับรูปแบบการเรียนการสอนเด็กให้ทันยุคเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑ ที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมอย่างเห็นได้ชัด และยังการเรียนรู้แบบ TLLM เป็นการลดความเครียดจากการเรียนที่ถูกยึดเยียดให้เรียน เป็นการเรียนรู้เพื่อรู้อย่างแท้จริง

สำหรับการศึกษาเรียนรู้ในทางพระพุทธศาสนามีการจัดการเรียนการสอนทั้งที่เน้นความรู้ทฤษฎี และเน้นการปฏิบัติ แบ่ง ๒ สาย คือ คันถธุระ และวิปัสสนาธุระ กล่าวคือสาย “คันถธุระ” เน้นการเรียนการศึกษาแบบบาลีและนิกกรรมเพื่อความเข้าใจในหลักธรรมและคำสอนในพระไตรปิฎก ซึ่งเปรียบเหมือนความรู้ในทางทฤษฎี และสาย “วิปัสสนาธุระ” เน้นการปฏิบัติกรรมฐานอันเป็นหัวใจหลักที่ผู้เรียนต้องปฏิบัติด้วยตนเอง โดยมีเพียงครูอาจารย์เป็นผู้แนะนำ ออกแบบการเรียนรู้ให้ตามความถนัดของแต่ละคน ความเป็นกัลยาณมิตรของครูต่อศิษย์ การเรียนแบบนี้ผู้เรียนต้องปฏิบัติอย่างมาก บทความนี้จึงมุ่งวิเคราะห์ให้เห็นถึงวิธีการเรียนรู้แบบสอนน้อยเรียนมากที่มีในศตวรรษที่ ๒๑ และมีความคล้ายคลึงกับการศึกษาเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาสายใดเป็นอย่างมาก

## “สอนน้อยเรียนมาก” การเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑

คำว่า “สอน” หมายถึง บอกวิชาความรู้ให้ “เรียน” หมายถึง เข้ารับความรู้จากผู้สอน, รับการฝึกฝนอบรมเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจหรือความชำนาญ<sup>๓</sup> การสอนน้อย คือ สอนเท่าที่จำเป็น โดยที่ครูต้องรู้ว่าตรงไหนควรสอน ตรงไหนไม่ควรสอน ทำหน้าที่เน้นออกแบบกิจกรรม **เรียนมาก** คือ เด็กต้องตื่นตัว

<sup>๑</sup> วิจารณ์ พานิช, *วิธีสร้างการเรียนรู้เพื่อศิษย์ในศตวรรษที่ ๒๑*, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์, ๒๕๕๕), หน้า ๖๔.

<sup>๒</sup> NG Jing Yng and Sumita Sheedharan, *Teach less , learn more-have we achieved it,Today*, (Friday 24 August 2012), [Online]. From : <https://guanyinmiao.files.wordpress.com/2012/08/teach-less-learn-more-have-we-achieved-it.pdf>. Accessed [17/8/2015].

<sup>๓</sup> ราชบัณฑิตยสถาน, *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔*, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท นานมีบุ๊คพับลิเคชั่นส์ จำกัด, ๒๕๕๖)

เตรียมตัวเรียนตลอดเวลา เพื่อจะได้เรียนรู้ร่วมกันกับเพื่อน และตนเองเป็นผู้กำหนดการเรียนรู้มากขึ้น<sup>๔</sup> ดังนั้น “สอนน้อยเรียนมาก” จึงหมายถึง การสอนบอกวิชาความรู้ เท่าที่จำเป็น แต่ผู้เรียนจะต้องฝึกฝนเรียนรู้ด้วยตนเองให้มากขึ้น

**สอนน้อย เรียนมาก (Teach Less Learn More-TLLM)** เป็นแนวคิดและวิธีการที่เกิดขึ้นในประเทศสิงคโปร์ และโรงเรียนต่างๆ ได้นำไปใช้กันแพร่หลาย กระทั่งเป็นนโยบายหนึ่งในการพัฒนาประเทศสิงคโปร์ การสอนแบบ TLLM นี้ ครูจะมีการปฏิสัมพันธ์ต่อกัน ช่วยเหลือ และแก้ปัญหา ตอบคำถาม เกิดเป็นชุมชนนักปฏิบัติขึ้น (Community of Practice - CoP) TLLM จึงทำให้ครูมีบทบาทในการสอนน้อยลง คือสอนเท่าที่จำเป็น ครูจะมีหน้าที่เพียงการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ได้ด้วยตัวเอง ผ่านการทำกิจกรรม PBL (Project Based Learning) แล้วให้ผู้เรียนได้สะท้อนความคิด ว่าได้เรียนรู้อะไรและยังไม่ได้เรียนรู้อะไร เพื่อครูจะได้มาออกแบบกิจกรรมต่อ ครูจะมีหน้าที่สังเกตพฤติกรรมเด็กเป็นรายบุคคลและคอยอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ การจัดสภาพการเรียนรู้แบบนี้ ผู้เรียนจะตื่นตัว และต้องเตรียมตัวเรียนตลอดเวลา ซึ่งไม่ได้หมายความว่าครูทำงานน้อยลง แต่ความจริงกลับต้องทำงานหนักขึ้น เพราะต้องคิดหาวิธี ออกแบบการเรียนรู้ ชักชวนนักเรียนทบทวนว่าในแต่ละกิจกรรมของการเรียนรู้ นักเรียนได้เรียนรู้อะไร และอยากเรียนรู้อะไรเพิ่มขึ้นอีก ในชั้นเรียนจะมีการจัดกิจกรรม เพื่อให้บรรยากาศการเรียนรู้ นักเรียนได้เรียนรู้ร่วมกันมีบทบาทสูงมาก (student engagement) หรือ อาจเรียกว่าเป็นการเรียนแบบผู้เรียนกำหนด (Learners-Directed Learning)<sup>๕</sup> เป็นการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (Student Center) การเรียนรู้แบบนี้ผู้เรียนจะมีความเข้าใจอย่างคงทน หรือยั่งยืน มากกว่าการสอนแบบเน้นครูเป็นสำคัญ (Teacher Center)<sup>๖</sup>

“สอนน้อยเรียนมาก” จึงมีมาเพื่อ “ลดแรงกดดันกับเด็ก” ต้องการให้ระบบการศึกษาให้พื้นที่ว่างสำหรับเด็กที่จะสำรวจเรียนรู้ ค้นพบ พรสวรรค์ (talent) ของเด็กแต่ละคน ดังคำกล่าวของนายกรัฐมนตรีสิงคโปร์ Lee Hsien Loong เมื่อวันที่ ๒๒ สิงหาคม ค.ศ. ๒๐๐๔ ที่มองว่าเกรดเพียงอย่างเดียวไม่ได้บอกว่าเด็กเรียนรู้ได้เพียงพอแล้ว<sup>๗</sup> ดังนั้น สอนน้อยเรียนมาก จึงเป็นแนวคิดที่ปรับวิธีคิดเปลี่ยนวิธีการเรียนของครูและผู้เรียน ครูจึงต้องออกแบบการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล โดยสามารถใช้ได้หลายวิธี อาทิ การเรียนรู้โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (Student Center), การเรียนรู้แบบสืบค้น (Inquiry

<sup>๔</sup> วิจารณ์ พานิช, *วิถีสร้างการเรียนรู้เพื่อศิษย์ในศตวรรษที่ ๒๑*, หน้า ๖๕.

<sup>๕</sup> วิจารณ์ พานิช, *วิถีสร้างการเรียนรู้เพื่อศิษย์ในศตวรรษที่ ๒๑*, หน้า ๖๔-๖๖.

<sup>๖</sup> จันทรชลี มาพุทธ, “สอนน้อยเรียนมาก Teach Less, Learn More/ TLLM”, *วารสารศึกษาศาสตร์*, ปีที่ ๒๓ ฉบับที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๕๕ : ๓๓-๔๓.

<sup>๗</sup> Yeo-Chua Siew Kheng Catherine, Richard B Baldauf Jr. “Teach Less (or More), Learn More”. NIE Conference, Singapore, 28-30 May 2007.

Learning), การคิดขั้นสูง (Critical Thinking), การเรียนรู้จากโครงการ (Project Based Learning), การสะท้อนความคิด (Reflection) เป็นต้น<sup>๙</sup> “สอนน้อยเรียนมาก” มีทฤษฎีที่สนับสนุนแนวคิด คือ ทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ (Constructivist) เป็นทฤษฎีที่ให้ความสำคัญกับผู้เรียน ซึ่งเชื่อว่า ผู้เรียนสามารถสร้างความรู้ได้ด้วยตนเองจากการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นและสิ่งแวดล้อมอย่างกระตือรือร้น<sup>๑๐</sup> การสร้างความรู้ด้วยตนเองจึงเป็นการเชื่อมโยงความรู้เดิมที่ตนมีกับประสบการณ์และการเรียนรู้ต่างๆ ที่ได้รับมาใหม่ จนเป็นความรู้ที่ตนเองสร้างสรรค์ใหม่ ซึ่งผู้สอนจะเป็นผู้ช่วยเหลือตรวจสอบความรู้ใหม่นี้เอง<sup>๑๑</sup> ผู้เรียนจึงต้องใช้กระบวนการทางปัญญา (cognitive apparatus) ด้วย<sup>๑๒</sup> การเรียนรู้แบบนี้ผู้เรียนมีบทบาทสำคัญในการที่จะเรียนรู้ด้วยตนเองและเป็นการเรียนรู้ที่ต่อเนื่องไปตลอดชีวิต (active & lifelong learning)<sup>๑๓</sup>

### “การเรียนรู้เชิงพุทธ” ในทางพระพุทธศาสนา

คำว่า “เรียนรู้” หมายถึง เข้าใจความหมายของสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยประสบการณ์<sup>๑๔</sup> ประสบการณ์ที่ผู้เรียนจะได้รับจึงมาจากการศึกษาเล่าเรียนทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ เพื่อให้เกิดความเข้าใจในเรื่องนั้นๆ ที่ต้องการศึกษาได้ดีขึ้น “การเรียนรู้” หรือที่ทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า “การเรียนรู้เชิงพุทธ” เป็นการเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเองให้ดีขึ้นทั้งทางกาย วาจา ใจ ไปสู่เป้าหมายสูงสุดทางพระพุทธศาสนา คือ การพ้นทุกข์เข้าสู่พระนิพพาน ซึ่งต้องอาศัยหลักสิกขา(ศึกษา) ๓ ในการศึกษาเล่าเรียน ประกอบด้วย

๑. ปรียัติ การศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัย

๒. ปฏิบัติ นำความรู้ทางทฤษฎีมาปฏิบัติ

<sup>๘</sup> จันทร์ชลี มาพุทธ, “สอนน้อยเรียนมาก Teach Less, Learn More/ TLLM”, หน้า ๓๘-๓๙.

<sup>๙</sup> ชื่นจิต พงษ์พล, ชื่นจิต พงษ์พล, การประยุกต์ใช้ Teach Less, Learn More ในการเรียนการสอนสาขาวิชาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการอาหาร, แหล่งที่มา : [http://apr.nsrui.ac.th/Act\\_learn/myfile/0906201417343434\\_3.pdf](http://apr.nsrui.ac.th/Act_learn/myfile/0906201417343434_3.pdf) [๑๖ ก.ค.๕๘].

<sup>๑๐</sup> สุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ, ๒๑ วิธีการเรียนรู้ : เพื่อพัฒนาระบบการคิด, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ภาพพิมพ์), ๒๕๕๕, หน้า ๑๒๖.

<sup>๑๑</sup> ทิศนา ขัมมณี, ศาสตร์การสอน:องค์ความรู้เพื่อการจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ, พิมพ์ครั้งที่ ๙. (กรุงเทพมหานคร: บริษัทด้านสุทธาการพิมพ์จำกัด, ๒๕๕๔), หน้า ๙๐.

<sup>๑๒</sup> สุรกุล เจนอรรถ, “ทฤษฎีการสร้างสรรคด้วยปัญญาเพื่อพัฒนาศึกษาตลอดชีวิต”, วารสารครุศาสตร์ ปีที่ ๒๘ ฉบับที่ ๓ มี.ค.-มิ.ย. ๒๕๔๓. อ้างใน “หนังสืออนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ รองศาสตราจารย์ ดร. สุรกุล เจนอรรถ” ณ เมรุหลวงหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส วันเสาร์ที่ ๒๗ มกราคม ๒๕๔๔, (อัสสัมชัญ), หน้า ๒๖-๓๔.

<sup>๑๓</sup> ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔, ๒๕๕๖.

๓. ปฏิเวธ ผลของการปฏิบัติตามภูมิธรรมของตน โดยมีหัวใจหลักในการฝึกฝนพัฒนาตนเอง คือหลักไตรสิกขา ได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา

**การเรียนรู้เชิงพุทธ** มีปัจจัยในการเรียนรู้ที่สำคัญ ๒ ประการ คือ “สังวร” หมายถึง การสำรวม, การระวังปิดกั้นบาปอกุศล และ “สัญญาะ” หมายถึง การยับยั้ง, การงดเว้น<sup>๑๔</sup> ทั้ง “สังวร” และ “สัญญาะ” จึงมีความหมายไปในทางเดียวกันคือ สำรวม ระวัง ยับยั้ง โดยที่ สังวร เป็น ตัวสำรวมระวังที่จะรับรู้สิ่งต่างๆ ที่รับเข้ามาทางอินทรีย์ ๖ ไม่ให้เป็นไปตามอำนาจกิเลส จนเป็นบาปอกุศล จึงมีลักษณะที่คล้ายกับ “ศีล” และสัญญาะ เป็นตัวที่สำรวมระวังที่จะแสดงออกอย่างสงบเสถียร ไม่เป็นที่เบียดเบียนใครๆ และในการเรียนรู้สิ่งใดก็ตามผู้เรียนจะต้องมี**ศรัทธา**ต่อตัวผู้พูด ต่อเนื้อหาวิชาความรู้ที่จะศึกษาเล่าเรียน รวมทั้งศรัทธาเชื่อมั่นต่อผลที่จะเกิดขึ้นกับการศึกษาเล่าเรียนสิ่งนั้นว่าจะสามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าว ทำให้หลุดพ้นจากความทุกข์ได้<sup>๑๕</sup> เมื่อมีศรัทธาเกิดขึ้นแล้ว มีความตั้งมั่นดีแล้ว ย่อมยังประโยชน์ให้สำเร็จได้<sup>๑๖</sup> ศรัทธาจึงนำไปสู่การพัฒนาปัญญา ความเชื่อที่มีปัญญาควบคุม จึงเป็น“สัมมาทิฐิ” ความเห็นที่ถูกต้อง ความเห็นชอบ

**สัมมาทิฐิ** จึงเป็นองค์ประกอบสำคัญของมรรค เป็นจุดเริ่มต้นของการปฏิบัติธรรม หรือเป็นขั้นเริ่มแรกของการศึกษาเล่าเรียนตามหลักพระพุทธศาสนา สัมมาทิฐิจะเกิดขึ้นได้เนื่องจากปัจจัย ๒ ประการ คือ **ปรโตโฆสะ** และ **โยนิโสมนสิการ**<sup>๑๗</sup> ทั้งนี้ปรโตโฆสะ เป็นเสียงจากผู้อื่น การกระตุ้น การชักจูงจากภายนอก เช่น การสั่งสอน แนะนำ ถ่ายทอด ฯลฯ เป็นการเรียนรู้จากผู้อื่น ส่วนโยนิโสมนสิการ เป็นเสียงภายในใจที่จะต้องรู้จักคิด รู้จักมอง พิจารณา คิดหาเหตุผล ไม่อาศัยต้นหาอุปทานของตนเข้าจับปรโตโฆสะจะเกิดขึ้นได้ต้องมาจากผู้ทำหน้าที่เป็น**กัลยาณมิตร** ที่มีได้หมายถึงเพื่อนที่ดีตามความหมายตามตัวอักษรเท่านั้น แต่ยังหมายถึงผู้ที่มีคุณสมบัติพร้อมที่จะสั่งสอน แนะนำ ชี้แจง ชักจูง ช่วยบอกทางให้ดำเนินชีวิตไปในทางที่ถูกต้อง แม้ว่าจะมีวินัยน้อยกว่าก็ตาม ความมีกัลยาณมิตรจึงมีความหมายครอบคลุมถึงตัวผู้อบรมสั่งสอน เช่น พ่อแม่ ครู อาจารย์<sup>๑๘</sup> ดังนั้นในกระบวนการศึกษาทางพระพุทธศาสนา เมื่อมีศรัทธาเกิดขึ้นแล้ว ต้องอาศัยกัลยาณมิตร และปรโตโฆสะ ที่เป็นปัจจัยภายนอก เชื่อมโยงให้เข้าสู่

<sup>๑๔</sup> พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**, (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), ๔๒๓.

<sup>๑๕</sup> พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **พุทธธรรมฉบับปรับขยาย**, พิมพ์ครั้งที่ ๓๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์พลีธัมม, ๒๕๕๕), หน้า ๔๒๔-๔๒๗.

<sup>๑๖</sup> ส.ส.(ไทย) ๑๕/๕๑/๖๗.

<sup>๑๗</sup> ม.ม. (ไทย) ๑๒/๔๕๒/๔๙๑., อัง. ทุก. (ไทย) ๒๐/๑๒๗/๑๑๕.

<sup>๑๘</sup> พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **พุทธธรรมฉบับปรับขยาย**, หน้า ๕๖๕.

องค์ประกอบภายใน หรือปัจจัยภายในตัวบุคคล คือ โยนิโสมนสิการ เพื่อเข้าสู่สัมมาทิฐิ บรรลุจุดมุ่งหมายสูงสุดทางพระพุทธศาสนา หรือ การศึกษาที่แท้ได้

การเรียนรู้เชิงพุทธต้องอาศัยการฟัง ความรู้จึงจะสามารถถ่ายทอดกันได้ “สุตะ” ความรู้จากการเล่าเรียนหรือรับถ่ายทอดจากผู้อื่น ข้อมูลความรู้จากการอ่านการฟังบอกเล่าถ่ายทอด การเป็นผู้มีสุตะมาก ก็จะเป็นผู้มีปัญหามาก หรือที่เรียกว่า **พหูสูต หรือพาหุสัจจะ**<sup>๑๙</sup> สุตะ จึงเป็นการรับรู้ทางหนึ่งในทวารทั้ง ๕ เป็นเสียงที่ได้ยิน ได้ฟังมา สุตะยังจัดว่าเป็นแหล่งความรู้ที่สำคัญมาก จัดเป็นปรโตโฆสะ และเป็นปรโตโฆสะที่ดี ที่เป็นปัจจัยแห่งสัมมาทิฐิ และสุตะยังนับว่าเป็นตำรับตำรา ข้อมูลข่าวสาร แม้แต่พระสูตรในพระไตรปิฎกก็จัดว่าเป็นสุตะ<sup>๒๐</sup> มีพุทธพจน์ที่กล่าวถึง “สุตะ” ที่ให้เห็นความเกี่ยวข้องกับปัญญา ผู้มีสุตะน้อยก็ปัญญาน้อย ดังนี้

“คนที่เรียนรู้ (สุตะ) น้อยนี้ ย่อมแก่เหมือนโคถึก เนื้อของเขาย่อมเจริญ (แต่) ปัญญาของเขาหาเจริญไม่”<sup>๒๑</sup>

อีกพุทธพจน์ของพระพุทธองค์ที่ได้ตรัสสั่งสอนพระภิกษุสงฆ์เกี่ยวกับสุตะมาก หรือ ความเป็นพหูสูต เพื่อให้ภิกษุตั้งใจศึกษาเล่าเรียนให้มาก จะได้อาศัยสุตะก่อให้เกิดปัญญามีดังนี้

“ภิกษุทั้งหลาย ตราบใดที่ภิกษุทั้งหลาย ยังจักเป็นผู้มีศรัทธา.. มีhiri.. มีโอตตปปะ.. เป็นผู้เล่าเรียนศึกษามาก (พหูสูต)... เป็นผู้ตั้งหน้าเพียร.. เป็นผู้มัสติกากับตัว...เป็นผู้มีปัญหา(ตรานั้น) ภิกษุทั้งหลาย ฟังหวังได้ซึ่งความเจริญอย่างเดียว ไม่มีเสื่อมเลย”<sup>๒๒</sup>

สุตะ จึงเป็นความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม เป็นทั้งสุตะในศิลปะวิทยาการต่างๆ และสุตะในทางอริยมรรค ทั้งที่จะเป็นเครื่องมือแก้ไขปัญหา และเครื่องมือเสริมสร้างปัญญา<sup>๒๓</sup> สุตะจึงเป็นทั้งความรู้ (Knowledge) และเป็นการเรียนรู้ (Learning) ในครั้งพุทธกาลการเรียนรู้ให้มาก ก็คือ ต้องใช้ สุตะที่มาก จนเรียกว่าเป็นพหูสูต พระสาวกที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้มีความรู้มาก หรือ พหูสูต ก็คือ พระอานนท์ เนื่องด้วยพระพุทธเจ้าไปสอนใคร หรือไปทำอะไร จะต้องกลับมาเล่าให้พระอานนท์ฟังเสมอ เพราะพระอานนท์ได้ยินได้ฟังมามากนี้เอง จึงเกิดการเรียนรู้ที่มากตามไปด้วย สุตะ ในครั้งพุทธกาลจึงมุ่งเน้นการเรียนรู้ที่เกิดจาก “การฟัง” การฟังมากก็รู้มาก ซึ่งอาจไม่เหมือนกับการเรียนรู้ (Learning) ในปัจจุบันที่สุตะเป็นทั้งการฟัง การอ่าน เป็นทั้งความรู้ และการเรียนรู้ เป็นทั้งการเรียนรู้ตามหลักสูตรและนอกหลักสูตร

<sup>๑๙</sup> พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**, หน้า ๔๕๕.

<sup>๒๐</sup> พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), **พุทธธรรมฉบับปรับขยาย**, หน้า ๔๓-๔๗.

<sup>๒๑</sup> พุ.ธ. ๒๕/๒๑/๓๕.

<sup>๒๒</sup> ที.ม. ๑๐/๖๘, ๗๐, ๗๒/๘๖-๙๓.

<sup>๒๓</sup> พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), **พุทธธรรมฉบับปรับขยาย**, หน้า ๙๐๔-๙๐๕.

การเรียนรู้มากจึงก่อให้เกิดปัญญา ในทางโลกจะเป็นไปเพื่อความสุขในการดำรงชีวิต สำหรับในทางธรรม เป็นไปเพื่อความสุขอย่างยิ่ง คือ ความหลุดพ้นจากความทุกข์ ซึ่งมีเป้าหมายที่ไกลกว่า และทางพระพุทธศาสนายังมีการฝึกฝน ฝึกหัดขัดเกลา (training) คือ สังวร สิกขา และสัญญาะ ที่สามารถช่วยให้ไปสู่เป้าหมายที่สูงที่สุดนั้นได้ โดยอาศัยปัจจัยอื่นช่วยอีก คือ กัลยาณมิตร ปรโตโฆสะ โยนิโสมนสิการ และมรรคมืองค์ ๘

### ความคล้ายคลึงของการเรียนรู้แบบสอนน้อยเรียนมาก กับการเรียนรู้เชิงพุทธ

พระพุทธเจ้าทรงเป็นศาสดาเอกของโลก ท่านทรงเป็นบรมครูผู้สอนให้สาวกทั้งหลายได้เรียนรู้ธรรม และบรรลุธรรมตามพระองค์เป็นจำนวนมาก ด้วยอาศัยสัทธิธรรม ๓ เป็นแนวทาง คือ ปรีชาปฏิบัติ และปฏิเวธ สิ่งที่พระพุทธองค์ทรงสอนนั้น พระองค์ทรงสอนเท่าที่จำเป็น ไม่ได้สอนทุกเรื่องที่ทรงรู้ รู้ที่จะสอน และไม่ควรสอนที่ใด ใช้วิธีการสอนที่แตกต่างกันไปตามแต่ละบุคคล โดยเริ่มจากสิ่งที่เขาสนใจก่อน และให้แต่ละคนได้เรียนรู้ด้วยตนเองให้มาก

พระพุทธองค์ทรงออกแบบการสอนโดยเลือกสอนสิ่งที่ควรรู้ตามอุปนิสัยของแต่ละคน ให้เรียนรู้ด้วยการปฏิบัติ ซึ่งหากจะเปรียบกับวิธีการสอนน้อยเรียนมาก ก็เป็นการที่ผู้สอนรู้จักผู้เรียนแต่ละคนว่า มีความถนัด มีความชอบ หรือมีจริตและอุปนิสัยอย่างไร แล้วสอนคนๆ นั้นไปตามความถนัด ความชอบ หรือจริตของแต่ละคน วิธีการสอนแบบนี้ เป็นการออกแบบการสอนให้ผู้สอนได้สอนน้อยลง สอนตามที่ตนเองได้วางแผนไว้ ซึ่งคล้ายกับการจัดการศึกษาแบบ Individual program ที่ออกแบบหลักสูตรตามความสามารถความถนัดของผู้เรียน เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการเรียนรู้สูงสุด การออกแบบวิธีการสอนนี้เอง เป็นขั้นตอนหนึ่งในการเตรียมการสอนของครู ตามวิธีการศึกษาแบบ “สอนน้อยเรียนมาก”

ดังตัวอย่าง นางกิสาโคตมี ที่บุตรคนแรกป่วยตาย นางเศร้าโศกเสียใจอุ้มลูกไปทุกแห่งหนให้เป็น ที่เวทนา จนกระทั่งมาพบพระพุทธเจ้า พระพุทธองค์ใช้อุบายให้นางคลายความเศร้าโศกด้วยการไปขอ เมล็ดพันธุ์ผักกาดตามบ้านที่ไม่เคยมีคนตายมาก่อน ถ้าหากได้พระองค์จะรักษาลูกนางให้ฟื้นขึ้นได้ นางเที่ยวขอไปทั่วทุกบ้านก็ไม่มีบ้านใดที่ไม่เคยมีคนตายมาก่อนเลย ทำให้นางเริ่มคิดได้ว่า ความตาย เป็นเรื่องธรรมดาที่ทุกคนต้องเผชิญ ไม่เคยมีครอบครัวไหนที่ไม่มีคนตาย ทุกคนเกิดมาก็ต้องตาย ต่อมา นางกิสาโคตมีได้ขอบวช และบรรลุปะเป็นพระอรหันต์ เป็นเอตทัคคะด้านผู้ทรงจิรวเศร้าหมอง การสอนแบบนี้นับของพระพุทธองค์เป็นการสอนน้อย คือ สอนด้วยของจริง ให้ผู้เรียนได้เห็น ได้ดู ได้ฟังเอง เรียกว่า มีประสบการณ์ตรง มีสุตะ พร้อมทั้งจะฟังในสิ่งที่พระองค์สอนที่ว่า คือการได้ยินได้ฟังที่พระพุทธเจ้าสอน แล้วนำมาพิจารณาไตร่ตรองคิดพิจารณา ด้วยการใชโยนิโสมนสิการ เรียนรู้และเข้าใจถึงความตาย และการสูญเสียว่าทุกคนต้องเผชิญ ไม่มีใครที่จะพ้นจากความตายไปได้ จนเกิดศรัทธาและออกบวช ฝึกฝน ลงมือปฏิบัติด้วยสังวร สิกขา สัญญาะ จนกระทั่งบรรลุธรรม โดยมีพระพุทธองค์เป็นครูกัลยาณมิตร

“สอนน้อย” ของพระพุทธเจ้าทรงสอนพระสาวก ไม่ใช่การสอนแบบ “พราสอน” ที่ให้เนื้อหาความรู้มากมาย พระองค์ทรงสอนให้สาวกได้เรียนรู้จากประสบการณ์ หรือ สถานการณ์ที่พระองค์ได้ออกแบบการเรียนรู้ไว้ให้ เพื่อกระตุ้นการคิดวิเคราะห์ ดังเช่นตัวอย่างของนางสิริมา<sup>๒๔</sup> หญิงงามเมืองที่เป็นที่ปรารถนาของบุรุษทั้งหลายไม่เว้นแม้แต่พระภิกษุสงฆ์ เมื่อนางสิริมาป่วยและตาย พระพุทธองค์ทรงให้พระเจ้าพิมพิสารเก็บศพนางไว้ แล้วทรงนำซากศพนั้นมาสอนให้เห็นความไม่เที่ยงแท้และไม่ยั่งยืน สิ่งที่เคยสวยงามกลายเป็นของเน่าเหม็น ซึ่งเป็นการสอนเรื่องรูป นาม ให้กับภิกษุที่มีจิตคิดกำหนด ให้ลดความกำหนัดในรูปของนางสิริมาได้มากที่สุดทีเดียว จนพระภิกษุและประชาชนจำนวนหนึ่งได้คิดวิเคราะห์พิจารณาด้วยปัญญา ก็บรรลุธรรม

ธรรมที่พระพุทธองค์ตรัสรู้มีมากมายแล้ว พระองค์ทรงเลือกที่จะสั่งสอนทุกข์และการดับทุกข์ เพื่อไปสู่การหลุดพ้น ซึ่งก็คือ “อริยสัจ ๔” ดังปรากฏที่พระพุทธเจ้าทรงสอนเรื่อง ธรรมะกำมือเดียวในสี่สพานวรรค<sup>๒๕</sup> พระพุทธเจ้าเสด็จไปที่ป่าประดู่ลายพร้อมกับภิกษุทั้งหลาย ทรงหยิบใบไม้ขึ้นมากำมือหนึ่ง ถามว่าใบไม้ในกำมือของพวกเราตกลงกับใบไม้ในป่า จนพระสาวกตอบว่า ใบไม้ในมือพระสงฆ์ น้อยกว่า ใบไม้ในป่ามากกว่า จะเห็นได้ว่า สิ่งที่พระพุทธองค์ทรงสอนนั้น พระองค์ทรงสอนเท่าที่จำเป็น ไม่ได้สอนทุกเรื่องที่ทรงรู้ จึงสอดคล้องกับหลักการ สอนน้อย (Teach Less) พระพุทธองค์จึงเป็นผู้ชี้บอก แนวทางเดินให้พระสาวกได้เดินตามปฏิบัติตามไปสู่ทางพ้นทุกข์ ดังพุทธพจน์ที่ว่า<sup>๒๖</sup>

“ตุมเหติ กิจจํ อาตปปี

อกุขาตาโร ตถาคตา

ปฏิบัติปนา ปโมกขนติ

ณายิโน มารพนธนา”

“พวกเธอจงพยายามทำความเพียรเถิด

พระตถาคต เป็นเพียงผู้ชี้บอกทางเท่านั้น

ผู้บำเพ็ญมานะเดินตามทางสายนี้

ก็จะพ้นจากเครื่องผูกของพญามาร”

<sup>๒๔</sup> พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), “พุทธวิธีในการสอนตามหลักพุทธธรรม”, ในพระพุทธศาสนากับวิทยาการโลกยุคใหม่, ๑๘ ปี บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๔๗-๗๘.

<sup>๒๕</sup> ดู ส.ม. ๑๙/ - / ๖๑๓.

<sup>๒๖</sup> เสฐียรพงษ์ วรรณปก, พุทธวจนในธรรมบท, ๒๕๕๘, แหล่งที่เข้าถึง <http://www.dhammathai.org/dhammapada/dp20.php> [๒๔ ม.ค. ๕๘]

การสอนโดยให้ผู้เรียนลงมือทำด้วยตนเอง จะทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจที่ชัดเจน แม่นยำและได้ผลจริง เช่น ทรงสอนพระจุฬป็นถผู้เฒ่าที่แม้ว่าพระมหาป็นถ ที่เป็นพี่ชายจะสอนท่องคาถาอยู่ ๔ เดือน ก็จำไม่ได้ จนพระจุฬป็นถถูกตำหนิจากพระมหาป็นถ เกิดความท้อแท้และอยากสึกเป็นฆราวาส กระทั่งต่อมาได้มาพบพระพุทธองค์ และพระองค์ทรงให้พระจุฬป็นถนำผ้าขาวมาลูบคลำและท่องว่า “รโหณ รโหณ” ไปเรื่อยๆ จนผ้าขาวเศร้าหมอง จิตเข้าสู่วิปัสสนา และตรัสรู้บรรลุนิพพานเป็นพระอรหันต์<sup>๒๗</sup> การสอนให้พระจุฬป็นถท่องคาถานี้ ผู้เรียนต้องใช้สุตะเพื่อสดับฟังคาถาที่สอน คาถาที่สอนให้ท่องนี้ก็เป็นสุตะอย่างหนึ่ง ที่ผู้เรียนต้องจดจำและท่องให้ได้ ส่วนการลูบคลำพร้อมท่องคาถาจึงเป็นการฝึกปฏิบัติ (สิกขา)

การสอนน้อยของพระพุทธองค์อีกประการ คือ การสอนโดยให้ดำเนินไปในรูปแบบที่ให้ความรู้สึก ว่าผู้เรียนกับผู้สอนมีบทบาทร่วมกัน ในการแสวงหาความจริง มีการแสดงความคิดเห็นโต้ตอบอย่างเสรี หลักข้อนี้เป็นวิธีแห่งปัญญา ซึ่งต้องการอิสรภาพในทางความคิด และโดยวิธีนี้เมื่อเข้าถึงความจริง ผู้เรียนจะรู้สึกว่าได้มองเห็นความจริงด้วยตนเอง และมีความชัดเจนมีความมั่นใจ หลักการสอนที่ผู้เรียนกับผู้สอนมีบทบาทร่วมกันนี้ พระพุทธเจ้าทรงใช้เป็นประจำ และมักพบในรูปแบบถามตอบ<sup>๒๘</sup>

สำหรับ **เรียนมาก (Learn More)** ที่พระพุทธองค์ได้ทรงสั่งสอนให้พุทธบริษัททั้ง ๔ ได้แก่ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ได้ปฏิบัติตาม ก็คือ การฝึกฝนฝึกหัดขัดเกลาเพื่อแก้ไขปรับปรุงความประพฤติทั้งทางกาย วาจา ใจให้ดีขึ้นให้สมบูรณ์ขึ้น ให้เข้าใจสู่ความเป็นอริยบุคคล และเพื่อเป็นอริยบุคคลในที่สุด ซึ่งประกอบด้วย “สังวร” ที่เป็นการสำรวมระวังอินทรีย์ทั้ง ๖ ในการเรียนรู้ที่จะรับเข้าอย่างมีสติ “สัญญาะ” เป็นยั้งยั้ง สำรวมที่จะแสดงออก จึงเป็นการเรียนรู้ที่จะแสดงออกอย่างสำรวมในสิ่งที่ได้รับมาแล้ว และ “สิกขา” หรือที่เรียกว่า “ไตรสิกขา” เป็นการเรียนรู้เพื่อฝึกฝน ฝึกหัด ขัดเกลาตนเองให้ดีขึ้น ได้แก่ อธิศีลสิกขา อธิจิตตสิกขา และ อธิปัญญาสิกขา

การเรียนมาก (Learn More) นอกจากต้องเป็นผู้มีสุตะมากแล้ว ผู้ที่เรียนรู้มากสามารถศึกษาได้ด้วยตนเอง กำหนดการเรียนรู้ในสิ่งที่จะอยากรู้ด้วยตนเองได้ และจากการเรียนรู้จากอาจารย์ผู้สอนที่เป็นเพียงผู้แนะนำ ชี้ทาง ออกแบบการเรียนรู้ให้ตามอุปนิสัย (ที่จะบรรลุนิพพาน) ของผู้เรียนแต่ละคน การศึกษาทางพระพุทธศาสนาที่มีทั้งคันถธุระ(เน้นความรู้) และวิปัสสนาธุระ(เน้นการปฏิบัติ) จะเห็นได้ว่าการเรียนรู้ที่เน้นการปฏิบัติ จะเป็นการเรียนที่ผู้เรียนต้องฝึกฝน ขัดเกลาพัฒนาจิตด้วยตนเองอย่างมาก การเรียนมากจึงอาจมิใช่การมีสุตะ (ฟังและอ่าน) มากอย่างเดียว แต่ยังต้องมีการปฏิบัติ

<sup>๒๗</sup> ดู ชุ.ข.อ. (ไทย) ๔๐/๓๒๘-๓๓๑

<sup>๒๘</sup> พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), **พุทธวิธีในการสอน**, บรรยายสรุป ณ วิทยาลัยครูธนบุรี เมื่อ ๑ ตุลาคม ๒๕๑๓ ครั้งดำรงสมณศักดิ์ที่พระศรีวิสุทธิโมลี, (อัครธานา), (ม.ป.ท.).

อย่างมาก เพื่อเป้าหมายอันสูงสุดทางพระพุทธศาสนา คือ การพ้นทุกข์ ไปสู่พระนิพพาน การเรียนมาก (Learn More) ที่มีในคันถธุระ ยังเป็นการเรียนรู้ที่ต้องท่องจำให้แม่นยำ สอบไล่ให้ผ่านชั้น ให้ได้เปรียญธรรม ที่ยังคงมีการแข่งขัน มีการสอบได้สอบตก แต่ไม่ได้เป็นไปเพื่อการฝึกหัดขัดเกลาจิตใจให้น้อยลง เป็นการเรียนมากที่เป็นการเรียนรู้มาก ในขณะที่วิปัสสนาธุระ เป็นการเรียนมากด้วยการปฏิบัติด้วยตนเองมากตามคำชี้แนะของครูบาอาจารย์ เพื่อให้กิเลสนั้นเบาบางลง และทางพระพุทธศาสนายังมีการฝึกหัดขัดเกลา (training) ได้แก่ สังวร สิกขา และสัญญาณะ ที่สามารถช่วยให้ไปสู่เป้าหมายที่สูงที่สุดนั้นได้ โดยอาศัยปัจจัยสนับสนุน คือ กัลยาณมิตร พรโตโฆสะ โยนิโสมนสิการ และมรรคมืองค์ ๘

ดังนั้น การเรียนรู้แบบ “สอนน้อย เรียนมาก” จึงมีความคล้ายคลึงกับการเรียนรู้เชิงพุทธ โดยเฉพาะในสายวิปัสสนาธุระ ที่เน้นความสำคัญที่ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Student Center) ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงใช้วิธีการสอนที่หลากหลายรูปแบบ ให้เหมาะกับบุคคล เหตุการณ์ สถานที่ และเนื้อหา โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญคือ การเรียนรู้ในสถานการณ์จริง ประสบการณ์จริง จากการทำงานและกิจกรรมร่วมกัน เป็นการจัดกระบวนการปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับศิษย์ การจัดบรรยากาศสิ่งแวดล้อม และกิจกรรมที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน การเรียนรู้ด้วยการฟัง การฝึกหัด อบรมกาย วาจา ใจ ด้วยความสำรวมระวังที่จะรับเข้าและแสดงออก การเผชิญสถานการณ์ แก้ปัญหา การรู้คิดอย่างถูกต้อง แยกกาย เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่แท้ที่เกิดผลอย่างบูรณาการกับผู้เรียนเป็นองค์รวม และมีกระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณ (Critical Thinking) ในทางพระพุทธศาสนาก็คือ โยนิโสมนสิการ เป็นการคิดที่ที่ลึกกว่า และสูงกว่าการคิดแบบวิจารณญาณ<sup>๒๙</sup>

## บทสรุป

กระบวนการเรียนรู้แบบ “สอนน้อยเรียนมาก” ที่มีในศตวรรษที่ ๒๑ และนำมาปฏิบัติ ประยุกต์ใช้ในวงการศึกษากันในต่างประเทศ และเริ่มทดลองใช้ในประเทศไทยบ้างแล้ว ตามที่เรียกว่า “ลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้” เพียงเพื่อให้ผู้เรียนได้ค้นพบ รู้จักที่จะแสวงหาความรู้ ต่อยอดความรู้ด้วยตนเอง โดยมีครูเป็นเพียงผู้ชี้แนะ ออกแบบการเรียนรู้ให้ ซึ่งเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่จะเห็นได้ว่าในครั้งพุทธกาลล่วงมากกว่า ๒,๕๐๐ ปี พระพุทธเจ้าได้ทรงสั่งสอนพระสาวกด้วยเทคนิคการเรียนรู้แบบ “สอนน้อยเรียนมาก” มาแล้ว ที่พระองค์ทรงเป็นเพียงผู้ชี้แนะ บอกแนวทาง และพระสาวกปฏิบัติด้วยตนเอง และเมื่อมาเทียบเคียงกับการศึกษาสองสายที่มี “คันถธุระ” และ “วิปัสสนาธุระ” แล้ว จะเห็นได้ว่ากระบวนการเรียนรู้แบบ

<sup>๒๙</sup> กนกวรรณ โกมลิตพิพงศ์, พุทธวิธีการสอนกับการเรียนการสอนแบบเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง, สารนิพนธ์รายวิชาสัมมนาพระไตรปิฎก พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๓๙-๔๒.

“สอนน้อยเรียนมาก” จะเห็นได้ชัดใน “วิปัสสนาธุระ” ที่พระวิปัสสนาจารย์จะเป็นเพียงผู้ชี้แนะ แต่ผู้เรียนจะฝึกปฏิบัติกรรมฐานอย่างมากเพื่อพัฒนาจิต ยกกระตักจิตให้สูงขึ้นจนหลุดพ้นเข้าสู่ “พระนิพพาน” อันเป็นจุดมุ่งหมายสูงสุดในทางพระพุทธศาสนา

## บรรณานุกรม

มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาลัย. พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถาแปล ชุด ๙๑ เล่ม. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาลัย, ๒๕๓๔.

มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

กนกวรรณ โกมลิตธิพงศ์. พุทธวิธีการสอนกับการเรียนการสอนแบบเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง. สารนิพนธ์รายวิชาสัมมนาพระไตรปิฎก พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

ทิตนา แคมมณี. ศาสตร์การสอน : องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ. พิมพ์ครั้งที่ ๙. กรุงเทพมหานคร : บริษัท ด้านสุทธาการพิมพ์จำกัด, ๒๕๕๔.

พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). “พุทธวิธีในการสอนตามหลักพุทธธรรม”. ใน พระพุทธศาสนากับวิทยาการโลกยุคใหม่. ๑๘ ปี บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาลัย, ๒๕๔๘.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). พุทธธรรมฉบับปรับปรุง. พิมพ์ครั้งที่ ๓๒. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ผลิธัมม, ๒๕๕๕.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). พุทธวิธีในการสอน. บรรยายสรุป ณ วิทยาลัยครูธนบุรี เมื่อ ๑ ตุลาคม ๒๕๑๓ ครั้งดำรงสมณศักดิ์ที่พระศรีวิสุทธิโมลี. (อัสสัณเณ), (ม.ป.ท.)

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: บริษัท นานมีบุ๊คพับลิเคชันส์ จำกัด, ๒๕๕๖.

วิจารณ์ พานิช. วิธีสร้างการเรียนรู้เพื่อศิษย์ในศตวรรษที่ ๒๑. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์, ๒๕๕๕.

สุรกุล เจนอบรม. ทฤษฎีการสร้างสรรคด้วยปัญญาเพื่อพัฒนาการศึกษาตลอดชีวิต. วารสารครุศาสตร์ ปีที่ ๒๘ ฉบับที่ ๓ มี.ค.-มิ.ย. ๒๕๔๓. อ้างใน “หนังสืออนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ

รองศาสตราจารย์ ดร. สุรกุล เจนอบรม” ณ เมรุหลวงหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส วันเสาร์ที่ ๒๗ มกราคม ๒๕๕๔, (อัดสำเนา).

สุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ. ๒๑ **วิธีการเรียนรู้ : เพื่อพัฒนากระบวนการคิด**. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ภาพพิมพ์, ๒๕๕๕.

NG Jing Yng and Sumita Sheedharan, “Teach less , learn more-have we achieved it”, **Today**, (Friday 24 August 2012). (Online). Available: <https://guanyinmiao.files.wordpress.com/2012/08/teach-less-learn-more-have-we-achieved-it.pdf>. Accessed [๑๗/๘/๒๐๑๕]

Yeo-Chua Siew Kheng Catherine, Richard B Baldauf Jr. “Teach Less (or More), Learn More”. **NIE Conference**, Singapore, 28-30 May 2007.

#### เว็บไซต์

การดี เลียวไพโรจน์. “Creativity Hunter : Teach Less Learn More”, หนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ, ๒๕๕๕. แหล่งที่เข้าถึง <http://www.win-wintutor.com/index.php?lite=article&qid=42073629> [๕ ก.ค. ๕๕]

จันทร์ชลี มาพุทธ. สอนน้อยเรียนมาก Teach Less, Learn More/TLLM. **วารสารศึกษาศาสตร์**, ๒๓ (๒), ๒๕๕๕. หน้า ๓๓-๔๓.

ชื่นจิต พงษ์กุล.การประยุกต์ใช้ Teach Less, Learn More ในการเรียนการสอนสาขาวิชาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการอาหาร, ๒๕๕๘. แหล่งที่เข้าถึง : [http://apr.nsr.u.ac.th/Act\\_learn/myfile/0906201417343434\\_3.pdf](http://apr.nsr.u.ac.th/Act_learn/myfile/0906201417343434_3.pdf) [๑๖ ก.ค.๕๘].

เสฐียรพงศ์ วรรณปก. **พุทธวจนในธรรมบท.**, ๒๕๕๘. แหล่งที่เข้าถึง <http://www.dhammadharm.org/dhammadharm/dp20.php> [๒๔ ม.ค. ๕๘]